

О.О. Ільченко

к.е.н. доцент

*Національна академія статистики,
обліку та аудиту*

СВІТОВІ ПІДХОДИ ДО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ – ОСНОВА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Побудова ефективної податкової системи в теперішній час одна з актуальних в Україні. Нинішня податкова система України потребує реформування та розробки і застосування в довготерміновій перспективі чітких і зрозумілих правил. Перший проект ПКУ було розроблено та винесено на обговорення ще у 2001 р., але тільки через десять років, з 1 січня 2011 р., переважна більшість положень цього документа набрала чинності [2]. Незважаючи на це, залишаються невирішеними питання, пов'язані з переорієнтацією чинної податкової системи на стимулювання процесів соціально-економічного розвитку країни, перерозподілом податкового навантаження між великим та малим і середнім бізнесами, урахуванням тенденцій європейської податкової гармонізації тощо.

Українська податкова система є однією з найскладніших і найменш ефективних не тільки серед країн європейського регіону, але й у глобальному масштабі, хоча формувалася на принципах і засадах європейського та світового досвіду. Це регулярно підтверджують міжнародні рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні.

Метою має бути створення ефективнішої та раціональнішої податкової системи, яка забезпечить сприятливі умови для ведення бізнесу, реалізації інвестиційно-інноваційної політики, зростання споживчого попиту на внутрішньому ринку на фоні динамічного збільшення обсягу сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів, а також оптимальний рівень перерозподілу ВВП через податкову систему.

Питання організації податкового адміністрування в Україні досліджують провідні українські фінансисти, зокрема: В. Андрущенко, З. Варналій, С. Захарін, Т. Єфименко, А. Кізіма, А. Крисоватий, В. Луніна, П. Мельник, В. Мельник, С. Онишко, В.

Опарін, А. Соколовська, В. Суторміна, С. Терещенко, О. Тимченко, В. Федосов, С. Юрій.

Метою написання статті є дослідження зарубіжного досвіду адміністрування податків і розробка пропозицій щодо впровадження його окремих аспектів у вітчизняну практику.

Відомо, що адміністрування податків і зборів є однією з найважливіших ознак держави та необхідною умовою її існування. Адміністрування (від англ. "administration") означає управління, організація, виконання, здійснення, нагляд (контроль); у широкому розумінні, це - організаційно-розпорядча діяльність керівників і органів управління, що здійснюється шляхом наказів і розпоряджень. Об'єктом адміністрування є процес узгодження й погашення податкових зобов'язань платників податків.

Існують різні види адміністрування у фінансовій та економічній сферах. На відміну від них податкове адміністрування являє собою комплекс правових, економічних і фінансових заходів держави для формування системи оподаткування, забезпечення своєчасної і повної сплати податків і зборів з метою задоволення фінансових потреб суспільства в цілому, а також розвитку економіки країни шляхом перерозподілу фінансових ресурсів.

Розглядаючи світові підходи до вирішення питання пов'язаних з взаємодією платників податків та держави розглянемо їх у призмі різних податкових систем. В першу чергу це пов'язано з тим, що Україна нарешті визначила Європейський вектор розвитку, але довгий час запроваджувала в різній взаємодії основи обліку, оподаткування та аудиту таких країн як США, Канада та окремих країн Європейського союзу.

Податкова система США складається із трьох рівнів, що відповідають рівням державної влади [4]:

- вищий (федеральний рівень) – встановлення та збір федеральних податків, адміністрування яких регулюється федеральними законами і які надходять до федерального бюджету;
- середній (рівень штатів) – встановлення та збір місцевих податків, адміністрування яких регулюється законами штатів; надходження зараховуються до бюджетів штатів;
- нижчий (рівень муніципалітетів, округів тощо) – збір податків, що запроваджуються органами місцевого самоврядування; надходження спрямовуються до місцевих бюджетів.

Основні федеральні податки США: федеральний прибутковий податок з населення; федеральний податок на прибуток корпорацій; податкові відрахування до фондів соціального страхування (здійснюють і роботодавці, і наймані працівники); федеральний податок на спадщину та дарування; федеральні акцизи; мито [1].

У США платники податків мусять подавати органам податкового адміністрування всі відомості, що можуть бути використані при визначенні бази оподаткування, навіть якщо вони містять інформацію не на користь платника. Органи податкової служби мають право перевіряти житло, листування, в тому числі особисте, чого не дозволяється жодній іншій державній службі [1].

Витрати на адміністрування податкового законодавства у США складають приблизно 0,5–0,7% обсягу зібраних податків [3].

Податкова система Канади також має трьохрівневу ієрархічну структуру, що відповідає загальній моделі організації виконавчої влади (федеральний рівень, провінції, територіальні утворення та муніципалітети).

Податкова система Канади побудована на принципах податкового федералізму, що передбачає наявність значних повноважень регіональних і місцевих органів влади у сфері оподаткування. Водночас, система податкового адміністрування Канади має такі особливості [1; 4]:

- наявність конституційного розмежування податкових повноважень різних органів влади – федеральних і регіональних (провінційних);
- можливість федеральних та регіональних (провінційних) органів запроваджувати податки різного рівня, але з однаковою базою оподаткування;
- існування двох незалежних підсистем податкового адміністрування із власними податковими органами: федеральна і регіональні (провінційні), взаємодія між якими здійснюється на основі укладених юридичних угод.

До федерального (центрального) бюджету надходить близько 63–65% загальної суми податкових платежів, зібраних на території країни. На цьому рівні переважає пряме оподаткування. Основним федеральним податком виступає податок на доходи населення (він забезпечує 40% податкових надходжень, що зараховуються до федерального бюджету). Пільги за цим податком мають переважно

соціальне значення (з бази оподаткування вираховуються витрати на сплату аліментів, догляд за дітьми, внески до пенсійних фондів та ін.).

Адміністрування податків у Канаді здійснює Канадське агентство митниці та зборів, яке підзвітне парламенту через міністра з національних доходів. Це агентство також адмініструє більшість місцевих податків, але місцеві органи влади вносять за вказану послугу певну плату. В окремих провінціях адміністрування місцевих податків здійснюють регіональні органи влади (міністерство доходів певного регіону).

Витрати на адміністрування податків у Канаді складають приблизно 1% обсягу зібраних податків [4].

В останніх числах грудня 2014 Верховна Рада України знову прийняла пакет законів про податкову реформу в Україні. Депутати проголосували за кардинальні зміни, що стосуються практично всіх податків в Україні. Реформа системи оподаткування в Україні торкнеться не тільки підприємств, а й громадян [2].

Кардинальні зміни в оподаткуванні юридичних осіб та громадян, за словами керівництва держави, покликані спростити і здешевити систему адміністрування податків, а також додатково залучити до бюджету держави 40 млрд. грн. в рік. З цією метою з 2015 року в Україні зменшується кількість податків: з 22 до 9. Податків стало менше, але складність їх адміністрування, на наш погляд, не вплинула на спрощення ведення бізнесу в Україні. Деякі податки не скасовані повністю, а лише трансформовані за принципом «два в одному»: наприклад, фіксований сільськогосподарський податок став 4- групою єдиного податку.

Як наслідок маємо наступну систему податків з 01.01.2015 року з 7-ми загальнодержавних та 4-х місцевих:

При цьому кожен українець, за підрахунками експертів, у 2015 році, не враховуючи інфляційну складову, заплатить на утримання держави близько 40 тис. грн податків. Тобто реформа не зумовить зменшення податкового тиску, а навпаки збільшить адміністративні витрати платників податків. Для більшості платників податків це демонструє очевидне: практично всі вони у найближчому майбутньому значно послаблять матеріальне становище населення.

Форми податкової звітності громіздкі і потребують уніфікації показників та обов'язкових реквізитів, які вони містять. Більшість форм не мають інструкцій щодо їх заповнення. Кількість звітних

періодів в Україні досить велика, що призводить до збільшення часу, який платник витрачає на справляння податків. За даними досліджень, кількість платежів, які протягом року сплачує середньостатистичне українське підприємство, сягає 135. При цьому за часом, який підприємства та підприємці в середньому витрачають на заповнення звітності та сплату податків, Україна посідає 174 місце із 183 можливих (657 годин на рік).

У багатьох країнах Євросоюзу за одним податком закріплена тільки одна форма податкової звітності, форми податкової звітності прості та зрозумілі, а інструкції щодо заповнення форм не припускають різного тлумачення. Наприклад, у Нідерландах і Бельгії декларація з ПДВ складається з однієї сторінки.

Тенденція до подання податкових декларацій в електронному вигляді спостерігається майже у всіх європейських країнах. Так, у Словенії систему електронної податкової звітності використовують для заповнення заявок на відшкодування ПДВ під час обміну товарами між країнами Європейського Союзу.

У Франції звітність подається через Інтернет, де можна прорахувати свої податки, вибираючи потрібне поле, заповнюючи обов'язкові рядки, відповідаючи на запитання. Причому можна як зробити калькуляцію на поточний період, так і підрахувати свої податки на майбутнє.

У таких країнах Європи, як Швеція, Данія та Великобританія, застосовується найбільш ефективна, прозора та проста система сплати податків – єдиний рахунок. Ця система дозволяє платнику податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання за всіма податками та зборами, обов'язковими до сплати, та стовідсотково запобігає помилкам при перерахуванні коштів. При цьому податкова служба отримує реальну картину, що характеризує стан розрахунків платників податків з бюджетами, а тому ситуація, за якої в одного платника податків за одним податком обліковується переплата, а за іншим – податковий борг, неможлива.

Платники податків зазначених країн вважають запровадження єдиного рахунка для сплати податків найважливішим досягненням податкової служби, яке значно покращило відносини з нею, скоротило бюрократичні процедури та витрати, пов'язані зі сплатою податків. Багато країн Європи застосовують подібну систему податкових платежів, зокрема єдиний рахунок для сплати податків запроваджено в Бельгії.

Крім того вилучення у платника податків значної суми доходів (близько 40-50%) є межею, за яким ліквідуються стимули до підприємницької ініціативи, розширенню виробництва. Утворюються цілі групи платників податків, зайнятих пошуком методів ухилення від оподаткування і прагнуть концентрувати фінансові ресурси в тіньовому секторі економіки. Потрібно відмовитися від системи прогресивного оподаткування (саме одержувачі великих доходів - лідери в оновленні виробництва), знизити податкові ставки на підприємництво, на заробітну плату і дивіденди. Потрібно стимулювати інвестиційний процес, бажання мати додаткову роботу і додатковий заробіток.

Податкове навантаження на економіку в Україні залишалось на рівні 44%, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи - 30%. Як уже засвідчив 2014 рік, попри збільшення ставок податків, доходи бюджету все одно зменшувались. Дані вказують, що недонадходження в державний бюджет за 2014 рік становили 36,3 млрд грн, виконання бюджету за доходами - 91,8 %.

Високі податки знижують базу оподаткування та доходи державного бюджету. При скороченні ставок база оподаткування в кінцевому рахунку збільшується (більше продукції - більше податків).

Основними напрямками вдосконалення чинної системи оподаткування мають бути: помірне зниження і рівномірність розподілу податкового навантаження між платниками залежно від виду діяльності; підвищення ефективності податкового контролю за рівнем витрат виробництва; створення умов для активізації інвестиційних та інноваційних процесів у пріоритетних галузях економіки; забезпечення контролю за формуванням та використанням фінансових ресурсів, мобілізованих внаслідок застосування податкових пільг; мінімізація витрат на податкове адміністрування; оптимізація ставок різних податків та їх узгодження з європейськими стандартами.

Головним завданням податкової політики національної економіки можна вважати застосування на практиці іноземного досвіду, що сприятиме якнайшвидшому переходу до нової системи оподаткування. Вона має бути сталою та дієвою, ґрунтуватися на поєднанні передових методів і найкращих запозичених елементів

податкових систем іноземних країн. Це дасть поштовх зміцненню соціального складника системи оподаткування в Україні.

За результатами вивчення досвіду побудови механізмів податкового адміністрування розвинених країн можемо зробити такі узагальнення і висновки:

- 1) спростити податкову систему та реально зменшити кількість загальнодержавних та місцевих податків;
- 2) запровадити прозору систему сплати податків – єдиний рахунок;
- 3) помірне зниження і рівномірність розподілу податкового навантаження між платниками залежно від виду діяльності;
- 4) висока ефективність податкової системи повинна базуватися на широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій;
- 5) корисним є досвід організації побудови і взаємодії податкових органів різних рівнів.

Список використаних джерел:

1. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн : навч. посіб. / М. І. Карлін – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
2. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р.
3. Попова Л. В. Налоговые системы зарубежных стран : учеб.-метод. пособ. / Л. В. Попова, И. А. Дрожжина, Б. Г. Маслов. – М. : Дело и Сервис, 2011. – 432 с.
4. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність : навч.-метод. посіб. / Н. М. Ткаченко. – К. : Алерта, 2004. – 554 с.